

Bageriarbetslagens långa och brokiga historia fullbordas 1.3.2025

Den 19 december 2024 godkände riksdagen upphävandet av bageriarbetslagen och dess sista enskilda paragraf 5. I och med detta beslut avslutades den nästan 116-åriga resan med bageriarbetslagen 1.3.2025.

Bageriarbetslagen trädde i kraft den 1 juli 1909*. Den godkändes av riksdagen den 22 oktober 1907 och bekräftades av den ryske kejsaren 1908 med följande kungörelser: *”Hans Majestät Kejsaren har på förslag av Finlands riksdag, då han befann sig i Peterhof den 4 juni 1908, nådigt godkänt följande lag om arbete i bagerier.”*

Då fick man utföra med magistratens tillstånd nattarbete högst 10 dagar i året. Nattarbete definierades som arbete som utfördes mellan kl. 21.00 och 06.00. I lagens ordningsregler angavs bland annat att det var förbjudet att röka tobak i arbetsrum och förråd, inklusive att spotta på golvet.

År 1928 ändrades bageriarbetslagen. Efter en jämn omröstning beslutade riksdagen med en rösts marginal att lätta på definitionen av nattarbete, och nattarbete definierades som arbete som utförs mellan 22.00 och 05.00. Men i analogi med detta förbjöds nattarbete även för företagens ägare. Nattarbete var tillåtet efter ansökan till magistraten 10 gånger per år, men mer med undantag.

År 1940 infördes en bestämmelse i bageriarbetslagen om att en nattarbetsbonus på 100 % skulle betalas för arbete som utfördes mellan kl. 22.00 och 05.00. I kollektivavtalet mellan arbetsgivarna och bageriarbetarna i Helsingfors hade den 100-procentiga nattarbetsbonusen funnits sedan 1917. Samtidigt begränsades nattarbetet, eftersom det fortfarande kunde utföras 10 dagar per år, men undantag var förbjudna.

Striden om arbetstidsregleringen tilltog i början av 1960-talet, då framför allt knäckebrödstillverkarna ville hålla sina effektiva produktionsmaskiner igång dygnet runt. Treskiftsarbete blev tillåtet inom hårdbrödsindustrin 1961, och 1968 även i mjukbrödsfabrikerna med tillstånd av arbetsrådet och efter överenskommelse mellan arbetsmarknadens parter. Denna reform stöddes även av Finlands livsmedelsarbetareförbund (SEL). Tauno Väyrynen från Primula Oy (en avlägsen släkting till skribenten), som var ordförande för bageriförbundet 1947–1973, sade då: *”SEL:s ledning hoppas att sektorn kommer att utvecklas på ett sådant sätt att den hantverksmässiga bageriverksamheten försvinner och blir en storskalig industri”*. Det har nu gått 57 år sedan detta uttalande gjordes. Lyckligtvis har denna ”önskan” inte förverkligats helt och hållet, även om antalet bagerier i Finland har minskat dramatiskt på över 50 år. Jag är inte säker på vilka avsikter den nuvarande SEL-ledningen har när det gäller ”försvinnandet” av hantverksmässiga bagerier. Jag undrar dock ofta varför SEL gynnar stora företag genom att sluta olika företagsspecifika avtal med dem under upphandlingsrundorna, vilket ytterligare ökar de stora företagens konkurrensfördelar gentemot små och medelstora företag. Detta



samtidigt som SEL i övrigt är motståndare till alla former av lokala avtal.

Avregleringen av treskiftes arbetstid skapade stor irritation bland bageriförbundets medlemmar, eftersom nattarbete endast var möjligt för ett fåtal stora bagerier, medan andra bagerier fortfarande omfattades av begränsningar av nattarbetet. Företagen ansåg även att tillstånd för treskiftsarbete och nattarbete beviljades på godtyckliga grunder. Många bagerier bröt medvetet mot nattarbetsförbudet eftersom de ansåg att det var totalt ojämnt. Förutom av myndigheterna övervakades nattarbetsförbudet och dess

efterlevnad även av SEL:s tjänstemän. Många bagerier betalade SEL-tjänstemännen ”tystnadspengar” för att hindra dem från att rapportera olagligt nattarbete till myndigheterna. Beloppet för dessa ”tystnadspengar” anpassades efter bageriernas storlek. Och de företag som ertappades med att arbeta olagligt nattetid bötfälldes av myndigheterna. Bagerierna fick alltså betala för att de arbetade i sin egen verksamhet, men gjorde det vid ”fel tidpunkt”.

Kontroversen om nattarbete och treskiftsarbete fortsatte att bubbla under 1970- och 1980-talen. År 1982 ledde kontroversen till ett extra årsmöte i bageriförbundet, där motståndarna till treskiftsarbete vann med röstsiffrorna 213–50. Detta var ett av skälen till att bageriarbetslagen 1983 ändrades så att 6% av arbetsstyrkan, men minst 3 personer, fick arbeta natt utöver ägarna. Reglerna om treskiftsarbete förblev dock oförändrade.

År 1988 upphävdes begränsningarna för kvinnor att arbeta nattetid i bageriarbetslagen. Och slutligen, 1993, upphävdes begränsningarna för nattarbete helt och hållet.

År 1996 genomfördes en omfattande reform av arbetstidslagen. Samtidigt beslutade riksdagen att ”upphäva” bageriarbetslagen. Upphävandet var en speciell händelse ur juridisk synvinkel, eftersom riksdagen beslutade att låta en artikel (artikel 5) stå kvar i lagen. Där stod det att *”förarbete som utförs mellan kl. 22.00 och 06.00 ska arbetstagaren betalas en lön som höjs med minst 100%”*. Lagen hade dock inte längre någon tillämpningsområde, det vill säga den angav inte vilka ”bagerier” som var skyldiga att betala ut detta natt tillägg och till vilka arbetstagare den skulle betalas ut. Bagerier med treskift och tvåskift, som betraktade sig själva som bagerier, betalade dock ”utan att klaga” 100 procent extra i nästan 30 år, trots att de inte längre nödvändigtvis var skyldiga att göra det. Andra bagerier betalade 100 % i nattarbetstillägg, i enlighet med kollektivavtalet för bageriarbetare, vilket de fortfarande gör än idag.

Mika Väyrynen

**Källan till denna artikel är Finlands Bageriförbunds historik ”Finlands Bageriförbund 1900–2010, En översikt av bageribranschen historia”.*